

บทที่ 6

ชีวิตผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดี : กระบวนการต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัว *

การเป็นภรรยาและมารดา

ผู้หญิงในชนบทส่วนใหญ่จะแต่งงานเมื่ออายุยังน้อย หลังจากเด็กสาวเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้วมักจะเลือกคู่ที่เหมาะสม สร้างครอบครัวมีลูกและช่วยกันทำมาหากินเช่นเดียวกัน ผู้หญิงในชุมชนมีดีที่มีอายุแรกสมรสมีต่ำ เพราะมีการศึกษาต่ำ จำเป็นต้องไปทำงาน ชีวิตครอบครัวจะทำให้ได้ช่วยกันทำงาน พึ่งพาซึ่งกันและกัน เมื่อแต่งงานแล้วถ้าหากหญิงสาวมีพ่อ-แม่อยู่ในชุมชนก็จะแยกครอบครัวออกมาปลูกบ้านเล็ก ๆ ด้วยวัสดุที่พอหาได้ ถ้าหากหญิงสาวแต่งงานมาก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชนก็จะหาที่ว่างพอที่จะสร้างบ้านเล็ก ๆ อยู่กับสามีของเธอ โดยที่ทั้งสองคนออกไปทำงานหารายได้มาสู่ครอบครัว

หญิงที่เป็นภรรยาในชุมชนมีดีจะไม่ค่อยมีเวลาว่างถ้าไม่ออกไปทำงานนอกบ้าน ก็จะเก็บขยะมาเลือกเอาสิ่งที่ยายได้ไปขาย บ้างก็ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่บ้าน รับจ้างต่าง ๆ ขณะเดียวกันเธอต้องดูแลทำความสะอาดบ้านและเลี้ยงดูบุตร ถ้าเพิ่งแต่งงานใหม่หรือยังไม่มีบุตรก็จะรอคอย เวลาที่จะมีบุตร สำหรับชาวชุมชนมีดีแล้วลูกมีความหมายกับชีวิตครอบครัวของเขาเหมือนเดียวกับ ครอบครัวอื่น ๆ ในเมืองและในชนบท ลูกทำให้พ่อ-แม่มีความผูกพันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ลูกเป็นกำลังใจให้ พ่อ-แม่ทำงานเพื่อสร้างอนาคตของลูก และพ่อ-แม่หวังพึ่งพาลูกในยามแก่เฒ่า

* ข้อมูลทั้งหมดจากการสัมภาษณ์เจาะลึกแม่บ้านในชุมชนมีดี รวมทั้งการสังเกตการณ์
อย่างมีส่วนร่วมในครอบครัว ชาวชุมชนในระหว่างวันที่ 5 เมษายน - 30 มิถุนายน 2538

เมื่อนางสาวตั้งครรภ์ลูกคนแรกถือว่าเป็นความยินดียิ่งของครอบครัว แต่บางคนยังไม่พร้อมที่จะมีลูก เพราะยังมีรายได้น้อย ก็จะคิดถึงการทำแท้ง บางคนจึงทำแท้งด้วยวิธีพื้นบ้าน ถ้าหากครอบครัวนี้มีลูกอยู่แล้วและไม่ต้องการลูกอีก ก็จะใช้วิธีการคุมกำเนิด (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 12 จำนวนบุตรเกิดรอดของสตรีแม่บ้านในชุมชนมีดี

จำนวนบุตร	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีบุตร	2	4.0
1 คน	23	46.0
2 คน	10	20.0
3 คน	6	12.0
4 คน	4	8.0
5 คนขึ้นไป	5	10.0
รวม	50	100.0

ตารางที่ 13 จำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีแม่บ้านในชุมชนมีดี

จำนวนบุตร	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ต้องการ ไม่ทราบ	9	18.0
1 คน	9	18.0
2 คน	24	48.0
3 คน	7	14.0
4 คน	0	0.0
5 คนขึ้นไป	1	2.0
รวม	50	100.0

ตารางที่ 14 การคุมกำเนิดของสตรีแม่บ้านในชุมชนมีดี

คุมกำเนิด	28	56.0
ไม่คุมกำเนิด	22	44.0
รวม	50	100.0

จากตารางที่ 12 จะเห็นได้ว่าแม่บ้านร้อยละ 46.0 มีบุตรเกิดรอด 1 คน ร้อยละ 20.0 มีบุตร 2 คน ร้อยละ 12.0 และ 8.0 มีบุตร 3 และ 4 คน ส่วนผู้ที่มีบุตร 5 คนขึ้นไป และไม่มีบุตร มีร้อยละ 10.0 และ 4.0 ตามลำดับ สำหรับคนรุ่นใหม่ที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนทำงานหารายได้จะไม่นิยมมีลูกมาก โดยเฉพาะเมื่อฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยดังเช่นคนจนในเมือง อีกทั้งไม่ต้องการแรงงานในการเกษตร ทำให้ชาวชนบทที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเมืองมีบุตรประมาณ 1-2 คน เท่านั้น ส่วนผู้ที่มีบุตรตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป จะเป็นคนรุ่นเก่าที่มีอายุมากซึ่งในอดีตเมื่ออยู่ในชนบทนิยมมีลูกมากเพื่อใช้เป็นแรงงานเกษตร และไม่ทราบวิธีการคุมกำเนิด

สำหรับบุตรในอุดมคติของแม่บ้านในชุมชนมีดีต้องการมี 2 คน ร้อยละ 48.0 ต้องการ 1 คน ร้อยละ 18.0 เท่ากับผู้ที่ไม่ต้องการและไม่ทราบ ผู้ที่ต้องการมีบุตร 3 คน มีร้อยละ 14.0 มี 5 คนขึ้นไป ร้อยละ 2.0 ส่วนใหญ่แล้วความยากจนและสภาพของที่อยู่อาศัยทำให้พ่อ-แม่ไม่ต้องการลูกจำนวนมากเช่นกัน ดังนั้นแม่บ้านที่มีลูกพอเพียงจึงมักนิยมคุมกำเนิด ทั้งนี้พบว่าผู้ใช้วิธีคุมกำเนิดอยู่ร้อยละ 56.0 ผู้ที่ไม่ใช้วิธีคุมกำเนิดร้อยละ 44.0 ผู้ที่ไม่คุมกำเนิดคือผู้ที่ยังไม่มีลูก และผู้ที่อายุเกินวัยเจริญพันธุ์ของสตรีคือไม่สามารถมีลูกได้แล้ว สำหรับวิธีคุมกำเนิดของแม่บ้านชาวชุมชนมีดีจะกินยาคุมกำเนิด ร้อยละ 35.71 ฉีดยาคุมกำเนิด ร้อยละ 35.71 และทำหมันร้อยละ 16.00 เพราะชุมชนมีดีตั้งอยู่ในเขตเมืองที่ได้รับข่าวสารการคุมกำเนิดได้โดยง่าย และแม่บ้านส่วนใหญ่ไปคลอดลูกที่ โรงพยาบาลแม่และเด็ก ซึ่งจะอธิบายวิธีคุมกำเนิดให้เข้าใจ รวมทั้งบริการคุมกำเนิดด้วย

ในเรื่องการมีบุตรของครอบครัวชาวชุมชนมีดี สรุปได้ว่าครอบครัวจะมีความพร้อมที่มีบุตรได้ ย่อมขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจในขณะนั้น รายได้ที่มีอยู่พอเพียงหรือไม่ ถ้าจะมีสมาชิกเพิ่มอีกหนึ่งคนจะพอใช้จ่ายหรือไม่ ฐานะทางสังคมเป็นอย่างไร ความมั่นคงทางอารมณ์ของสามี-ภรรยา และความรู้สึกเป็นพ่อแม่ที่สมบูรณ์ ดังนั้นคู่สามี-ภรรยาที่ต้องการลูกมาก ๆ จะพยายามจำกัดความต้องการส่วนบุคคล เพื่อให้สามารถรับวิถีชีวิตของครอบครัวแบบใหม่ได้ หมายความว่า ครอบครัวจะพยายามใช้จ่ายเงินไปในทางที่จำเป็นจริง ๆ เมื่อจะมีบุตรเพื่อจะได้เหลือค่าใช้จ่ายไว้

สำหรับบุตร อย่างไรก็ตามแม่บ้านในชุมชนมีดีที่ไม่อยากมีลูกมาก จึงใช้วิธีคุมกำเนิดซึ่งภาระในการคุมกำเนิดมักจะตกอยู่กับผู้หญิงแม่บ้าน ผู้ชายพ่อบ้านจะปฏิเสธการใช้วิธีคุมกำเนิดทุกอย่างแม้แต่การใช้ถุงยางอนามัย

เมื่อผู้หญิงตั้งครรภ์ลูกคนแรก เธอจะอยู่ในฐานะที่ลำบากมาก ส่วนใหญ่ผู้หญิงที่เป็นมารดามักอายุน้อย ขาดประสบการณ์ในการตั้งครรภ์ คลอดบุตรและเลี้ยงดูบุตร อีกทั้งพ่อ-แม่ไม่ได้ตามมาอยู่ด้วยในชุมชน ดังนั้นเธอจะต้องเรียนรู้และช่วยตัวเอง สำหรับผู้หญิงในชุมชนมีดีจะไปฝากครรภ์ที่โรงพยาบาลแม่และเด็กเชียงใหม่ ตามคำบอกเล่าของเพื่อนบ้าน ทั้งนี้เพื่อนบ้านและญาติ (ถ้ามีอยู่ในชุมชนเดียวกัน) จะมาแวะเวียนเยี่ยมเยียนพูดคุยถึงการตั้งครรภ์ การเตรียมตัวก่อนคลอดและการคลอดอยู่อย่างลมำเสมอ คอยให้คำแนะนำและพร้อมจะช่วยเหลือ การไปฝากครรภ์ที่โรงพยาบาลแม่และเด็กเชียงใหม่ ทำให้ผู้หญิงมีความมั่นใจและสบายใจขึ้นสำหรับการมีบุตรคนแรก หากเป็นลูกคนที่สองหรือสามก็จะเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับผู้หญิงไป

ขณะที่ผู้หญิงตั้งครรภ์นั้นเป็นโอกาสที่ผู้หญิงจะมีอำนาจเหนือสามี เพราะเธออยากจะได้อะไรก็จะขอได้ตอนนี้ สามีจะใจดีไม่ดุตำ เพราะกลัวว่าภรรยาจะแท้งลูก หรือลูกในท้อง จะได้รับความกระทบกระเทือน ดังนั้นผู้หญิงบางคนจะไม่ต้องไปทำงานนอกบ้าน ทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ที่บ้านเพื่อเตรียมตัวคลอด แต่สำหรับครอบครัวที่ยากจนมาก หรือการตั้งครรภ์ที่ไม่ใช่บุตรคนแรกผู้หญิงมักจะออกไปทำงานตามปกติและทำงานบ้านอย่างเหน็ดเหนื่อยดังเดิมจนกระทั่งครบกำหนดคลอด

การคลอดบุตรคนแรกของครอบครัวเป็นเรื่องของความตื่นเต้นยินดี และความสุขสมปรารถนาของพ่อ-แม่ แม้ว่าเขาจะยากจนเพียงใด พ่อจะไปเฝ้าฟังข่าวอยู่ที่โรงพยาบาล รออยู่ที่หน้าห้องคลอดและดีใจมากกับลูกที่คลอดออกมา มีกรณีการคลอดลูกของผู้หญิงในชุมชนที่ชื่อ วิภา (นามสมมติ) ซึ่งขณะที่ครรภ์ใกล้จะครบกำหนดคลอด สามีของเธอได้ล้มป่วยลงมีอาการหนักมากจนกระทั่งเขามั่นใจว่าตัวเขาเองจะต้องเสียชีวิต แต่เขาอยากที่จะเห็นหน้าลูกคนแรกของเขาเสียก่อนที่จะจากไป ดังนั้นวิภาได้พยายามให้ลูกในครรภ์ของเธอคลอดออกมาโดยเร็วที่สุด เพื่อทันได้พบกับพ่อของเขา จนกระทั่งเด็กคลอดก่อนกำหนด วันที่วิภาคลอดลูกนั้นสามีของเธอได้ทราบข่าวและเพื่อนบ้านพามาดูหน้าลูก ปรากฏว่าสามีของวิภาดีใจมากจนฟื้นขึ้นจากอาการป่วย ในที่สุดหายป่วยไม่เสียชีวิตดังที่คิดไว้ ส่วนลูกชายของวิภาก็เจริญเติบโตเป็นเด็กชายที่แข็งแรงในเวลาต่อมา

เมื่อแม่คลอดลูกแล้ว ส่วนใหญ่เด็กก็จะแข็งแรง แม่และลูกจะกลับบ้านได้ภายในเวลา 2 วัน แล้วกลับมาพักผ่อนที่บ้าน แม่จะต้องอยู่เดือนตามประเพณีการคลอดของผู้หญิงภาคเหนือ ซึ่งปกป้อง

ตนเองจากลม กลิ่นอาหาร ไม่รับประทานอาหารที่ต้องห้าม ขณะที่แม่อยู่เดือนนี้แม่จะได้พักผ่อนบ้าง ทำงานบ้านบ้าง และให้ลูกกินนมแม่ ทารกที่เกิดใหม่ในชุมชนคนจนจึงได้รับการดูแลอย่างอบอุ่น ใกล้ชิดของแม่ ตลอดระยะเวลา 2-3 เดือน หากแม่จำเป็นต้องไปทำงานนอกบ้านหลังคลอดได้ 1 เดือน ก็อาจจะต้องนำลูกไปฝากยายหรือย่าเลี้ยงไว้ที่บ้านนอก บางครอบครัวจะฝากเพื่อนบ้านหรือญาติที่ทำงานอยู่กับบ้านในชุมชนเลี้ยงให้

แม้ว่าการมีลูกจะเป็นเรื่อง que ทุกคนในครอบครัวของสังคมทั่วไปเห็นเป็นเรื่องที่ดีที่สุด จะต้องจัดเตรียมทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่แม่ผู้ให้กำเนิดและโดยเฉพาะลูกที่เกิดมาจะได้สิ่งที่ดีที่สุด ไม่ว่าจะเสื้อผ้า เครื่องใช้ เตียงและห้องนอน แต่สำหรับแม่ที่ยากจนในชุมชนมีดี สิ่งที่จะทำได้ดีที่สุดสำหรับลูกที่เกิดมาก็คือ เก็บเงินทั้งหมดที่ได้มาไว้สำหรับลูกตั้งแต่วันแรกที่แม่รู้ว่าจะมีลูกเป็นสมาชิกใหม่ของครอบครัว เธอจะไม่นำเงินไปใช้จ่ายในเรื่องส่วนตัวเลย มีการเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับทารกแรกเกิดในลักษณะที่ประหยัดที่สุดและดีที่สุดในความคิดของผู้หญิงยากจนที่กำลังจะเป็นแม่คน ดังนั้นแม่จึงเริ่มต้นอดทนและเสียสละให้กับลูกตั้งแต่ลูกยังอยู่ในครรภ์ทีเดียว

การได้อยู่ในเขตเมืองช่วยให้แม่ได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสภาพให้กับลูกของตนเองโดยการพาไปฉีดวัคซีน กินโปลิโอ ตรวจสุขภาพ และรักษาพยาบาล ที่สถานีอนามัยหรือศูนย์อนามัยแม่และเด็ก ทั้งนี้จะได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการให้อาหารและเลี้ยงดูเด็ก แต่แม่ที่ยากจนไม่ได้ทำตามระเบียบแบบแผนที่ได้รับคำแนะนำมา เพราะชีวิตประจำวันจะต้องยุ่งกับการหาเลี้ยงชีพ แม่จะให้ลูกกินนมแม่จนถึงอายุ 6 เดือน โดยอุ้มลูกไว้เวลาลูกตื่น ถ้าต้องไปในที่ต่าง ๆ จะเอาลูกเข้าสะเอวไปด้วย เมื่อลูกร้องให้จะจับเขาดูนมแม่ทันทีเพื่อให้หยุดร้อง ถ้าฝากคนอื่นเลี้ยงก็จะเลี้ยงด้วยนมชั้นหวานที่ขงกับน้ำอย่างเจือจาง เพราะราคาถูกกว่านมผงที่ใช้เลี้ยงทารกมาก ขวดนมที่ใช้ขงนมก็ขาดการดูแลทำความสะอาด เด็กดูนมหมดแล้วทิ้งไว้พอเด็กหิวก็นำขวดนั้นมาเทนมชั้นใต้ลงไป เอน้ำในกระติกผสมลงไปแล้วเขาให้เข้ากันโดยไม่ต้องกะปริมาณนม เมื่อเด็กอายุ 6 เดือนแม่ก็จะรีบให้อาหารอื่น กล้วยบด ข้าวบด บางครั้งก็นำข้าวหนึ่งมาเคี้ยวแล้วบ้อนลูก เด็กยากจนจะได้รับอาหารที่เตรียมและซื้อหาอย่างไม่พิถีพิถัน ขอเพียงให้เขาอิ่มท้อง ไม่ร้องไห้จนแม่เป็นไข้ได้ แม้ว่าเด็กจะไม่ได้อาหารและนมที่มีคุณค่าทางอาหาร แต่เด็กส่วนใหญ่ที่แม่ไม่ไปทำงานนอกบ้าน เพื่ออยู่ดูแลลูกจะปลอดภัยและสุขภาพอยู่ในอ้อมอกของแม่ตลอดเวลา

ชีวิตเด็กยากจน

ในขณะที่แม่กำลังพุ่มพักลูกคนแรกให้เติบโต ถ้าหากเกิดมีการตั้งครรภ์ขึ้นอีกในตอนนั้น ทั้งแม่และลูกคนแรกก็จะลำบากยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งเรื่องแบบนี้ก็มีเกิดขึ้นบ้างในบางกรณีที่ไม่ได้คุมกำเนิด หากได้ป้องกันไว้แล้วก็ตั้งหน้าตั้งตาเลี้ยงลูกไปจนอายุได้ 1 ขวบ จะหัดให้เด็กเดินและกินเอง เพื่อแม่จะได้มีเวลาทำงานอย่างอื่นจนกระทั่งเด็กอายุ 2 ขวบ จะช่วยตัวเองได้ในเรื่องการกิน และเมื่ออายุ 3 ขวบ เขาจะถูกขัดเกลาให้ทำทุกอย่างได้ด้วยตัวเอง กระบวนการขัดเกลาภายในครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากแม่และสิ่งแวดล้อมในชุมชนคนยากจน บางอย่างจะไม่แตกต่างไปจากคนไทยในวัฒนธรรมไทยพุทธเท่าใด สิ่งที่แตกต่างไปจากเด็กในสังคมเมืองก็คือเขาจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมคนจนที่ซึมซับเข้าไปในจิตใจของเขาจนกลายเป็นสิ่งที่เขายอมรับ เข้าใจ และอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ แม่จะต้องสอนให้ลูกเก่ง ช่วยตัวเองได้ ไม่เรียกร้องความสนใจ เด็กจะใช้เวลาเรียนรู้ไม่นานนักในการช่วยตัวเอง เขาจะรู้ว่าจะต้องทำตัวเช่นไรในชุมชนของคนจนเช่นนี้ บ้านจะมีไว้สำหรับกินอาหารและพักผ่อนหลับนอนสำหรับพ่อแม่ที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่มีเวลาร่างที่จะถูกรบกวนจากลูก ๆ จึงต้องสอนลูกให้ทำทุกอย่างได้ บางคนจะช่วยทำงานรับจ้างที่ได้รายได้ เช่น รับจ้างปอกกระเทียมโทน กิโลกรัมละ 10 บาท เด็ก ๆ ช่วยกันทำได้วันละ 3-4 กิโลกรัมก็ใช้ได้ รับจ้างหั่นขิง ล้างและแกะหอมใหญ่ เป็นต้น

เมื่อเด็กเติบโตขึ้นถึงวัยที่ต้องไปโรงเรียน เรื่องนี้เป็นเรื่องที่พ่อ-แม่เดือดร้อนมาก เพราะได้อาศัยแรงงานเด็กในการทำงานบ้านและเรื่องอื่นอีกมากหากเขาไม่ต้องไปโรงเรียน บางคนได้ช่วยเหลือพี่น้องที่ยังเล็กอยู่ ออกไปช่วยค้าขายก็ได้ ถึงอย่างไรพ่อแม่ก็ต้องยอมให้เด็ก ๆ ไปโรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนของเทศบาล ไม่เสียค่าเล่าเรียนและค่าบำรุงใด ๆ เสียค่าเสื้อผ้าในตอนเปิดเทอม หนังสือเรียนครูจะพยายามหาจากรุ่นพี่ มีทุนจากมูลนิธิทางศาสนาคริสต์มามอบให้ทางโรงเรียนเพื่อเป็นค่าอาหารกลางวันของเด็ก ๆ บางครั้งเด็กก็จะไปช่วยครูล้างจานเพื่อแลกกับอาหารกลางวัน อย่างไรก็ตามพ่อแม่หรือย่า ยาย ก็ต้องหาเงินไว้จ่ายให้เด็กติดตัวไปซื้อขนมที่โรงเรียนกินบ้าง เด็กบางคนเมื่อกลับจากโรงเรียนจะต้องช่วยเหลือพี่น้องที่ยังเล็กอยู่ กรณีของเด็กหญิงน้อม (นามสมมติ) อายุ 8 ปี ที่กลับจากโรงเรียนมาพบน้องที่กำลังหิวและร้องไห้จ้าอยู่ เพราะยายจะต้องรีบไปตลาด น้อมจะวางกระเป๋าไว้บนรถเสื้อผ้า จึงเข้าไปในครัวเพื่อหุงข้าวให้น้อง แล้วอุ้มน้องใส่เอวไปยังร้านค้าขายในชุมชนเพื่อซื้อกับข้าวถุง มาเตรียมป้อนน้อง ขณะเดินไปยังร้านค้า น้อมจะต้องพบกับเพื่อน ๆ ในชุมชนที่กำลัง

เล่นกันอยู่ นิมก็จะหยุดคุยและเล่นกับเพื่อน ๆ แล้วฝากน้องไว้กับเพื่อนวิ่งกลับไปบ้านเพื่อดูหม้อข้าวที่หุงหาไว้ แล้ววิ่งกลับมาเล่นต่อ จนกระทั่งหายอยากแล้วก็จะรีบอุ้มน้องไปซื้อของแล้วกลับบ้านไปป้อนข้าวน้องจนน้องอิ่ม ตัวเองก็จะกินอาหารที่เหลือของน้องแล้วพาน้องออกไปเล่นกับเพื่อน ๆ จนกว่าจะได้เวลายายกลับบ้าน นิมก็จะกลับเข้าบ้านช่วยยายทำงานบ้านและหาโอกาสทำการบ้านของตนเองในตอนกลางคืน ถ้าหากไม่กลัวการลงโทษของครูที่โรงเรียน นิมคงจะไม่ทำการบ้านแน่นอน ถ้าหากนิมอยากดูละครโทรทัศน์ จะวิ่งไปดูบ้านป่าสายที่อยู่ในละแวกบ้านเดียวกัน

ชีวิตของเด็กยากจนที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนอยู่ในชุมชนกับการเรียนในชั้นเรียนมีความแตกต่างกันมากมาย กระบวนการขัดเกลาในละแวกบ้านเป็นกิจกรรมแบบไม่เป็นทางการที่เป็นประสบการณ์ที่เด็กอยากเข้าใจ สนุกสนาน ตื่นเต้น ขณะที่การเรียนในห้องเรียนเป็นระบบที่เป็นทางการที่เป็นเหตุเป็นผล สิ่งสำคัญก็คือสิ่งที่เด็กเรียนในโรงเรียน ไม่ได้นำมาใช้กับชีวิตคนยากจนในเมืองเลย และสิ่งเหล่านั้น ไม่มีอะไรที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก ยิ่งจะทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างชีวิตของเขากับชีวิตของคนนอกชุมชนคนจนที่ดูแตกต่างกันราวฟ้ากับดิน

เมื่อเด็กโตขึ้นอายุ 10 ถึง 15 ปี เด็กชายจะมีกิจกรรมแตกต่างออกไปจากเด็กหญิง เด็กชายจะออกไปอยู่กับกลุ่มเพื่อนซึ่งจะมีกิจกรรมมากมายของวัยรุ่นที่จะต้องร่วมกันทำ กระบวนการขัดเกลาจากกลุ่มเพื่อนทั้งที่อยู่ในและนอกชุมชนสร้างพฤติกรรมแบบพิเศษให้กับเด็ก ๆ วัฒนธรรมคนจนที่เด็กเหล่านี้เรียนรู้เกิดจากสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งกับชีวิตที่กำลังเจริญเติบโตของเขา เป็นสภาพแวดล้อมของคนยากจนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและกระบวนการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดในที่ที่เขาอยู่อาศัย มีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดระหว่างสภาพแวดล้อมกับพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่น มี ปรากฏให้เห็น นั่นคือ บุคคลิกภาพของเด็กถูกหล่อหลอมโดยกระบวนการขัดเกลาของละแวกบ้าน ค่านิยมของคนมีรายได้น้อย หรือพุดง่าย ๆ คือ วัฒนธรรมคนจนในเมืองนั่นเอง เด็ก ๆ จำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะเติบโตอย่างรวดเร็วเกินกว่าวัยของตนเอง เด็กในวัยที่ควรจะได้เล่นสนุกสนานกับเพื่อน ๆ ได้ไปเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ที่อยากไป แต่เด็กเหล่านี้ต้องเรียนรู้เรื่องของผู้ใหญ่เร็วเกินกว่าวัยที่เด็กควรจะเรียนรู้ ซึ่งบางครั้งในสายตาคนภายนอกก็มักจะกล่าวว่าเป็นเด็กแก่แดด หรือโตเกินตัว อย่างไรก็ตามในทางตรงกันข้ามเด็กเหล่านี้เมื่อได้เรียนรู้แบบผู้ใหญ่แล้วเขาก็มักจะได้ใช้มันในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน

เด็กหญิงและเด็กชายในชุมชนมีดีต้องเติบโตอย่างรวดเร็วเท่า ๆ กัน เพียงแต่กิจกรรมที่เขาต้องทำในชีวิตประจำวันนั้นแตกต่างกัน เด็กหญิงมักจะทำกิจกรรมอยู่ในบ้าน ดูแลน้อง ๆ และบ้าน ขณะที่พ่อแม่ไปทำงาน การที่จะทำอย่างนี้ได้เด็กจะต้องเลิกเรียนในโรงเรียนหลังจากจบการศึกษา

ภาคบังคับแล้ว เมื่อเด็กหญิงโตเป็นสาวก็จะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่มีหลายรูปแบบ อาจจะคุยกับกลุ่มผู้หญิงที่มาจับกลุ่มกันอยู่ที่ร้านค้าแล้วปล่อยให้ห้อง ๆ เล่นกันอยู่ในบริเวณนั้น ตอนเช้าและตอนบ่ายก็อาจจะไปรับจ้างทำงานให้ผู้หญิงวัยกลางคนที่รับงานมาจากข้างนอก

เด็กชายและเด็กหญิงที่กำลังเติบโตเข้าสู่วัยหนุ่มสาวได้รับการขัดเกลาจากความเป็นจริงของชีวิตในชุมชนอันประกอบด้วย เพื่อนบ้านทั้งหลาย ทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาได้พบเห็น ได้รู้จัก ได้รับการสั่งสอนอบรมทั้งทางตรงและทางอ้อม หล่อหลอมให้เขายอมรับความเป็นจริงของชีวิตคนจน จนกระทั่งเขาสามารถปรับตัวพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว จากความเป็นจริงที่ว่าสังคมคนจนเมืองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังคมเมืองโดยรวม การขัดเกลาที่ทุกคนได้รับจากชุมชนจึงไม่แตกต่างไปจากสังคมเมืองเท่าใดนัก ดังนั้นหากจะมีหนุ่ม-สาวบางคนโตขึ้นมาแล้วได้ออกไปจากชุมชนใช้ชีวิตใหม่ในสังคมเมือง ไม่ว่าจะเป็นเพราะเขามีการศึกษาสูงหรือเพราะการทำงานหนักด้วยความขยันขันแข็ง กล่าวคือมีฐานะดีขึ้นเพราะความขยันและอดทนจนสามารถย้ายครอบครัวไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าอยู่ในชุมชนนุกรุก เขาก็จะสามารถปรับตัวเข้ากับกฎเกณฑ์ของสังคมเมืองได้โดยไม่มียาก

เมื่อเด็ก ๆ เติบโตเป็นหนุ่ม-สาว เต็มตัว ดูจากร่างกายภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงอายุ 13 ถึง 15 ปี ทำให้ทุกคนรู้ว่าเด็ก ๆ ได้เติบโตแล้ว เมื่ออายุ 16 ถึง 22 ปี เขาก็จะได้รับการยอมรับว่าเป็นชายหนุ่มและหญิงสาวที่เติบโตเต็มที่ไม่ใช่เด็ก ๆ ที่วิ่งเล่นอยู่ในชุมชนอีกต่อไป หากยังไม่ได้แต่งงานในตอนนี้อาจจะเป็นคนโสดที่ถูกจับตามองโดยเพศตรงข้าม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความประพฤติของแต่ละคน

สำหรับชายหนุ่มที่โตขึ้นมาที่ยังอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ จะมีอิสระภาพมากขึ้น เขาสามารถจะไปไหนก็ได้ในยามค่ำคืน โดยไม่ต้องไปกับพ่อแม่ หรือขออนุญาตพ่อแม่ก่อน นายอินปัน (นามสมมติ) พูดถึงลูกชายอายุ 18 ปี ที่ออกไปนอกบ้านบ่อย ๆ ว่า “ให้เขาไปเถอะ เขาโตแล้ว ลูกผู้ชายไม่เสียหายอะไร ให้เขาโตขึ้นอย่างลูกผู้ชายดีกว่า” ลักษณะเช่นนี้เป็นเช่นเดียวกับบ้านที่มีลูกชายโตเป็นหนุ่มทั่ว ๆ ไป

ในทางตรงกันข้าม สำหรับลูกสาวที่โตขึ้นมาและเริ่มมีประจำเดือนเป็นครั้งแรก พ่อ-แม่จะให้ความสนใจกับสวัสดิภาพของเธออย่างมาก และไม่อนุญาตให้เที่ยวไปวิ่งเล่นทั่วชุมชนตามลำพังดังเช่นแต่ก่อน ญาติผู้ใหญ่จะคอยสนใจดูแลเธอเช่นเดียวกับชายหนุ่มทุกคนในชุมชนที่เริ่มให้ความสนใจกับเด็กสาวรุ่นใหม่โตขึ้นมา ดังนั้นกฎเกณฑ์ภายในบ้านก็จะเข้มงวดมากขึ้นสำหรับเด็กสาว เด็กสาวส่วนใหญ่จึงอยู่กับบ้านดูแลเด็ก ๆ ที่เป็นน้องหรือหลานและทำงานบ้านตามแบบฉบับของกุลสตรี

ซักเสื้อผ้า ทำอาหาร ดูแลทำความสะอาดบ้าน เป็นงานประจำของเธอ สำหรับเด็กสาวที่แม่ไปขายของที่ตลาดก็จะออกไปช่วยแม่ขายของ แม่จะคอยเป็นคนที่พูดสั่งสอนเกี่ยวกับการระมัดระวังตัวเมื่อมีประจำเดือน กระบวนการขัดเกลาของแม่มักจะเป็นการพูดอบรมสั่งสอนอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งลูกสาวอายุราว 16-17 ปี พ่อ-แม่ก็จะลดการดูว่าและดูแลเอาใจใส่ลง อาจเกิดจากการตระหนักว่าลูกได้พบกับประสบการณ์ต่าง ๆ มากเพียงพอแล้ว อย่างไรก็ตามเรื่องทางเพศระหว่างสามี-ภรรยาในชุมชนคนยากจนก็จะเป็นตัวอย่างสำหรับเด็กหนุ่ม-สาวในการประพฤติปฏิบัติต่อกันเช่นเดียวกัน ซึ่งบางครอบครัวได้พบว่าลูกสาวของตนเองมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนการแต่งงานกับเพื่อนชายตั้งแต่อายุ 15 ปี

การเลือกคู่และการแต่งงาน

หนุ่ม-สาวในชุมชนมีดีจะเลือกคู่และแต่งงานในระหว่างอายุ 16 ถึง 20 ปี ด้วยโอกาสในการที่จะรับการศึกษามีน้อย หนุ่ม-สาวออกจากโรงเรียนไปทำงานเพื่อหารายได้ให้ครอบครัว เขาและเธอต้องการคู่เพื่อมาช่วยกันหารายได้และเป็นเรื่องธรรมดา ที่หนุ่ม-สาวจะต้องมีคู่ ทั้งนี้ในการเลือกคู่หนุ่ม-สาวจะเลือกตามความพอใจของตนเอง บางคู่ก็อยู่ภายใต้การควบคุมของพ่อ-แม่ ซึ่งแน่นอนจะต้องเลือกคนที่ขยันขันแข็งทำงาน ถ้าลูกสาวจะเลือกชายหนุ่มมาแต่งงานพ่อ-แม่ก็จะสอนให้ดูคนที่ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและการพนัน มิจานทำเป็นเรื่องเป็นราว ส่วนใหญ่หนุ่ม-สาวจะนัดพบกันนอกชุมชน บางคนพบกับคู่รักในที่ทำงาน หรือมีเพื่อนในชุมชนชักนำคนนอกชุมชนให้รู้จักกัน โดยปกติตามกฎหมายในวัฒนธรรมไทยไม่มีการนัดพบเพื่อพากันไปเที่ยวและมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน แต่ปัจจุบันชุมชนมีได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเช่นเดียวกับสังคมเมืองทั่วไป ทำให้หนุ่ม-สาวที่พึงพอใจกันนัดพบกัน ส่วนใหญ่จะไปดูภาพยนตร์หรือเที่ยวตามสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในเมืองเชียงใหม่ บางคนไปเที่ยวตามสถานบันเทิงเจริญรอยต่อนกลางคืน และบางคนพาคู่รักไปนอนที่โรงแรม เรื่องราวเหล่านี้เป็นที่ซุบซิบกันในละแวกบ้าน ถ้าหากชายหนุ่มนำเอาเรื่องราวไปเล่ากันในกลุ่มเพื่อน ในที่สุดหนุ่ม-สาวในชุมชนก็จะแต่งงาน ถ้าหากแต่งงานกับคนในชุมชน บางครั้งจะสร้างบ้านอยู่ใกล้ ๆ กับบ้านของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่มีที่ว่างพอ เพื่อนบ้านและญาติซึ่งมีความรู้และแรงงานในการปลูกสร้างบ้านจะมาช่วยกันสร้างบ้านด้วยวัสดุที่หาได้เพื่อให้คู่บ่าว-สาวได้อยู่ต่อไป บางคู่อาจจะอยู่ในบ้านของพ่อ-แม่ไปก่อน ถ้ามีที่พอที่จะจัดเป็นห้องนอน สำหรับหนุ่ม-สาวที่พบรักกับคนนอกชุมชน ส่วนใหญ่จะ

แต่งงานออกไปอยู่ข้างนอก ถ้าทั้งคู่มีงานทำที่ดีพอจะไปเช่าห้องพักอยู่ในชุมชนคนจนที่พัฒนาแล้ว หรือห้องพักที่อยู่ไม่ไกลจากที่ทำงาน

การแต่งงานของหนุ่ม-สาวที่ยากจนไม่มีพิธีอะไรมากนัก ส่วนใหญ่ไม่นิยมไปจดทะเบียนสมรส จนกว่าพ่อ-แม่จะต้องการให้ทำ หรือเพื่อกิจการบางอย่าง การแต่งงานที่ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แม้ว่าการได้ใส่เสื้อผ้าสวยงาม การเชิญเพื่อนที่ทำงานและแขกผู้มีเกียรติมาในงานแต่งงานจะเป็นความใฝ่ฝันของหนุ่ม-สาวทุกคนก็ตาม ทั้งนี้ทุกคนต่างตระหนักถึงค่าใช้จ่ายและพ่อ-แม่ของทั้งสองฝ่ายก็ไม่อาจแบกรับภาระได้ นอกจากหนุ่ม-สาวจะเลือกคู่เป็นคนนอกชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า สำหรับชาวชุมชนมีดีต่างพร้อมที่จะต้อนรับสมาชิกใหม่ที่จะมาเป็นเขย หรือสะใภ้ของชุมชนเสมอ เพราะเท่ากับได้ผู้ร่วมชะตากรรมของความยากจนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งครอบครัว

ครอบครัวใหม่ที่เริ่มต้นชีวิตในชุมชนที่เสื่อมโทรมเช่นนี้ ถ้าหากไม่เคยอยู่ในชุมชนหรือลำบากยากจนมาก่อนอาจจะทนไม่ได้ กระบวนการขัดเกลาในวัยเด็กสอนให้เจ้าสาวซึ่งได้กลายเป็นภรรยาและแม่บ้านอดทนและต่อสู้ชีวิตต่อไปในฐานะแม่บ้าน ภาระต่าง ๆ ที่วางบนไหล่ของผู้หญิงที่ครองเรือนย่อมแตกต่างกันไปอย่างมากมายกับหญิงสาวที่อยู่ในบ้านของพ่อแม่

ภาระกิจประจำวันและการทำงานของผู้หญิง

ภาระกิจประจำวันผู้หญิงในชุมชนคนยากจนดังเช่นชุมชนมีดีมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่แตกต่างไปจากชีวิตประจำวันของผู้หญิงในชุมชนภายนอก เช่น ทำความสะอาดบ้าน หุงหาอาหาร ดูแลร้านค้า ซักรีดเสื้อผ้า ฯลฯ แต่ถ้าหากพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วภาระกิจที่ทำอยู่เป็นประจำของผู้หญิงยากจนปรากฏให้เห็นในแนวทางที่แตกต่างกันจากผู้หญิงอื่น ๆ การที่ผู้หญิงยากจนมองไม่เห็นความมั่นคงของชีวิตในอนาคตของตนเอง มีผลกระทบต่อชีวิตในปัจจุบันของเธอด้วย ดังนั้นเวลาในความคิดของคนยากจนจึงแตกต่างออกไป เวลาไม่ได้มีเพียง 24 ชั่วโมง หรือเป็นไปตามกลไกการหมุนของเข็มนาฬิกา ดังนั้นมีบางคนในชุมชนที่ไม่สนใจกับเวลาในนาฬิกา เพราะเวลาของเขาเป็นสิ่งที่ต่อเนื่อง เขามักนิยมบอกเวลาโดยใช้ตำแหน่งของดวงอาทิตย์เป็นเครื่องกำหนด ส่วนใหญ่จึงมักจะบอกกันว่าเป็นตอนเช้า สาย บ่าย เย็น คำ มากกว่าจะบอกเป็นเวลาทีนาฬิกา ในที่นี้จึงขออธิบายภาระกิจเริ่มตั้งแต่เวลาเช้าเป็นต้นไป

ในตอนเช้าชีวิตประจำวันของผู้หญิงยากจนส่วนใหญ่เริ่มตั้งแต่เวลา 4 ไปจนถึง 5 นาฬิกา แล้วแต่อาชีพที่ประกอบ ผู้หญิงที่ค้าขายที่ตลาดจะต้องออกจากบ้านประมาณ 2 นาฬิกา เพื่อไปซื้อสินค้าที่ตลาดขายส่งมาเตรียมไปขายที่ตลาดขายปลีก ตลาดต้นลำไยจะเป็นแหล่งที่ซื้อหาผักผลไม้ในราคาขายส่ง ตามคุณภาพของสินค้า ผู้หญิงวัยกลางคนนิยมขายผักเพราะได้กำไรดี ดังนั้นจะรับมอบแต่หัวค้า เพื่อตื่นในช่วงดึกออกไปที่ตลาดต้นลำไยและตลาดเมืองใหม่เพื่อซื้อผักที่พวกแม่ค้าในตลาดคัดออกไว้เป็นเกรด C หลังจากคัดเอาชนิดเกรด A และ B ไว้ขายให้แก่พ่อค้า-แม่ค้าขายปลีกที่รับไปขายในตลาดสำหรับคนรวย (มีตลาดบางแห่งในเชียงใหม่ที่แม่ค้าเรียกว่า ตลาดคุณหญิงคุณนาย สินค้าต้องมีคุณภาพและขายในราคาแพง) ส่วนเกรด C จะปนกันอยู่ระหว่างสิ่งที่น่าเสียดายทั้งกับสิ่งที่พอจะนำมาใช้ได้ แม่ค้าคนจนเหล่านี้จะเลือกซื้อได้ในราคาถูกมากแล้วนำกลับไปบ้าน พานะที่พวกแม่ค้าคนจนใช้คือ รถจักรยานสามล้อรับจ้าง ขณะที่แม่ค้าคนรวยใช้รถกระบะส่วนตัวบรรทุกสินค้าไปจัดวางขาย แม่ค้าชุมชนมีดีจะนำสินค้ากลับมาบ้าน นำออกเทในภาชนะเพื่อเลือกเอาส่วนที่เน่าเสียทิ้งไป ส่วนที่พอใช้จะนำล้างให้สะอาดและฝานตัดเอาส่วนที่เน่าเสียทิ้งไป เช่น ถ้าเป็นมันฝรั่งที่เป็นจุดเน่าหรือเหว้าแห้งไปมาก จะล้างและตกแต่งตัดส่วนที่เน่าเสียออกไป นำบรรจุถุงไปขายปลีกได้ ผริกมะเขือเทศ หอมใหญ่ เมื่อบรรจุถุงแล้วจะขายในราคาไม่แพงนัก โดยนำไปวางกับพื้นขายตามตลาดชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะไปขายที่ตลาดข้างเมืองบริเวณทางเท้าในช่วงเช้า ซึ่งไม่ต้องเสียเงินค่าเช่าแผงหรือค่าเช่าตลาด นั้นหมายความว่าของที่ซื้อในวันนี้จะนำไปขายในวันพรุ่งนี้ ซื้อมาวางไว้ตอนกลางวันกลับมาจึงล้างและคัดเลือก ตอนเย็นจัดใส่ถุง ตอนที่ 2 ไปซื้อชุดใหม่ รุ่งเช้าไปขายของชุดเมื่อวานนี้ วันเวียงอยู่อย่างนี้ กรณีของแม่อ่อน (นามสมมติ) อายุ 57 ปี ขายผักที่ตลาดข้างเมืองเลี้ยงหลานกำพร้า 2 คน ที่กำลังเรียนหนังสืออยู่ แม่อ่อนจะมีกิจวัตรเช่นนี้ทุกวัน บางวันเงินหมดเพราะใช้จ่ายให้หลานไป ช่วงบ่ายแม่อ่อนก็จะไม่ได้พักผ่อน จะออกเดินไปตามถนนและทางลัดต่าง ๆ ที่มีผักพื้นบ้านขึ้นอยู่ตามพื้นที่รกร้าง ไปจนถึงเชิงดอยสุเทพด้านหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เพื่อเก็บผักบุง ผักตำลึง ผักกฐิน ผักต่าง ๆ ที่จะขายได้ สำหรับขายในวันรุ่งขึ้นเพราะแม่อ่อนไม่มีเงินทุนที่จะไปซื้อของในตลาดมาขาย ผักต่าง ๆ ที่แม่อ่อนขายได้เงินมาพอซื้อข้าวและกับข้าวที่ตลาดมาให้หลานกินก่อนไปโรงเรียนและเก็บไว้ใช้ในวันต่อไป

ในช่วงเวลา 6 นาฬิกาถึง 7 นาฬิกา เด็ก ๆ ที่ต้องไปโรงเรียนจะตื่นขึ้นมาเตรียมตัวไปโรงเรียนและพาให้เด็กเล็ก ๆ ที่ยังไม่ไปโรงเรียนตื่นขึ้นมาด้วย ทุกคนจะช่วยตัวเองโดยการไม่ต้องอาบน้ำและอาจจะใส่เสื้อผ้าชุดเก่าที่ถอดห้อยไว้กับราวในห้องหรือหน้าบ้าน ถ้าบ้านไหนในครัวมีอาหารก็จะไปหากินเอง ถ้าต้องรอพ่อ-แม่หรือผู้ใหญ่ที่ไปตลาดเช้า วันไหนถึงเวลาไปเรียนผู้ใหญ่ยังไม่กลับจาก

ตลาดก็จะอดข้าวเช้า เก็บท้องไว้กินอาหารกลางวันที่โรงเรียน ถ้าเป็นวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ก็จะวิ่งออกไปเล่นก่อนจึงกลับเข้ามากินอาหารเช้าแล้วจึงช่วยทำงานบ้าง ไปเล่นบ้าง เมื่อเด็ก ๆ ไปโรงเรียน ผู้ใหญ่ออกไปทำงาน หลังเวลา 9 นาฬิกา ในชุมชนมีดีก็จะเหลือแต่แม่บ้านที่เลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน แม่บ้านที่ค้าขายในชุมชน คนที่ยังไม่มีงานทำ แม่ค้าที่กลับมาจากตลาด คนชรา และเด็กที่ยังไม่ไปโรงเรียน

ในช่วงเวลากลางวัน หากเป็นฤดูร้อน อากาศจะร้อนจัดภายในบ้านที่มุงหลังคาสังกะสีก็จะร้อนระอุ จนต้องออกไปนั่งข้างนอก แต่ก็ยังดีกว่าบ้านที่มุงด้วยหญ้าคาที่ไม่ร้อนจัด แต่ฝนจะรั่วไหลเข้ามาในทุกอย่างเมื่อฝนตกหนัก เมื่อพายุมาหลังคา ก็จะเปิดจนไม่มีที่นอน และจะต้องคอยเปลี่ยนคาที่มุงเสมอเท่าที่จะหาเงินได้ หรือผู้จ้างคนไม่ไหว แม่บ้านจึงมักอุ้มลูกเข้าสระเเวไปคุยตามบ้านเพื่อนที่มีอากาศเย็นสบายกว่า สำหรับแม่บ้านที่เก็บขยะเก็บกระดาษขาย จะออกจากบ้านไปกับสามีในช่วงเช้า บางวันผลัดกันไป ส่วนใหญ่จะใช้สามล้อถีบหรือรถเข็น พอได้ของเต็มรถก็จะกลับมาบ้านนำของลงไว้ อาจจะไปเก็บอีกหลายครั้ง ถ้าหากเห็นว่าวันนั้นมีคนทิ้งของที่ขายได้มาก โดยตระเวนไปตามจุดต่าง ๆ ที่ใกล้กับแหล่งทำงานซึ่งมักทิ้งขยะที่เป็นกระดาษ กลัง วัสดุสำนักงาน ซึ่งขายได้ราคาดี บางครั้งสามีอาจจะออกไปคนเดียวในเที่ยวหลัง ภรรยาจะนั่งคัดเลือกสิ่งของที่เก็บออกมาได้เป็นชนิดต่าง ๆ สภาพบ้านของคนเก็บขยะจึงสกปรกรกรุงรังไปด้วยขยะมูลฝอย ตั้งแต่ชั้นเล็กที่สุดไปจนใหญ่มาก ส่วนใหญ่เขาจะไม่เก็บขยะเปียกมาเข้าบ้าน เมื่อคัดเลือกของออกจากกันแล้ว เป็นขวดพลาสติก สมุด-หนังสือ กระดาษเป็นแผ่น โลหะ ถูพลาสติก จะใส่ถุงพลาสติกรวมไว้เป็นชนิดต่าง ๆ เตรียมไว้ขายต่อไป โดยจะมีรถของร้านขายของเก่ามารับของเหล่านี้ถึงที่ชุมชน สำหรับของที่ขายไม่ได้ เช่น ของใช้ ต่าง ๆ กระเป๋ากีฬารองเท้า เสื้อผ้าเก่า จะเก็บไว้ในบริเวณบ้านทั่วไป

ในช่วงเวลาบ่ายชุมชนค่อนข้างจะเงียบ ร้านค้าจะขายของไม่ค่อยได้ เด็ก ๆ ที่เล่นอยู่ก็จะนอนหลับ ชาวชุมชนก็จะอยู่ในบ้าน จนกระทั่งเด็ก ๆ จะกลับมาจากโรงเรียน และผู้ใหญ่ทยอยกลับมาจากที่ทำงาน ชุมชนก็จะดูคึกคัก มีเสียงจิ้งจกแจ๊จจขึ้น จนกระทั่งถึงเวลา 5 นาฬิกาตอนเย็น ผู้หญิงที่กลับมาจากทำงานจะเดินไปซื้อของที่ร้านค้าขายมาปรุงที่หน้าบ้าน บนเตาถ่านเล็ก ๆ บางบ้านซื้ออาหารสำเร็จมาจากข้างนอก ตอนเย็นเมื่อแสงแดดอ่อนลงเด็ก ๆ ก็จะออกมาวิ่งเล่นกันตามทางเดิน หรือร้องหาสิ่งของจากกองขยะที่มีคนนำมาทิ้งไว้ข้าง ๆ ชุมชน ถ้าเด็กพบของที่ขายได้ก็จะเก็บไว้ให้ผู้ใหญ่ ถ้าพบของที่เล่นได้ก็จะชักชวนเพื่อนให้ไปเล่นด้วยกัน จนกระทั่งถึงเวลาค่ำ สำหรับแม่บ้านจะจัดเตรียมอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัว แล้วหิ้วภาชนะไปตักน้ำจากบ่อน้ำที่อยู่ใกล้ที่สุด ซึ่งเป็นบ่อของเพื่อนบ้าน หรือญาติที่ตกลงกันด้วยไมตรีในการใช้ร่วมกัน สำหรับบ้านที่เป็นเจ้าของบ่อแสดง

ว่ามีเงินพอที่จะขุดบ่อน้ำได้ และพร้อมแบ่งปันให้คนอื่นในละแวกบ้านได้ใช้ การทำเช่นนี้ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจต่อรองได้ในกรณีที่ต้องการความร่วมมือจากเพื่อนบ้านกลุ่มที่ใช้ น้ำ เช่น กรณีต้องการซ่อมแซม หรือต่อเติมบ้านในการเลือกตั้งผู้หญิงและเด็กจะไปตักน้ำจากบ่อมาใช้ภาชนะ เช่น โองน้ำ ถังน้ำมันที่ดัดแปลงใส่น้ำ กระจบองน้ำ ไว้ใช้ภายในครอบครัวทุกวัน เนื่องจากพื้นที่อยู่อาศัยและภาชนะที่จำกัด สถานที่สำหรับอาบน้ำของทุกคนในครอบครัวจะอยู่บริเวณที่ตั้งโองน้ำ ไม่ว่าจะเป็นหน้าบ้าน ซ้ำบ้าน หลังบ้าน เป็นพื้นที่แคบที่ไม่จำเป็นต้องกันเป็นห้อง เพราะผู้ใหญ่จะอาบน้ำในเวลาค่ำมืดแล้ว เด็กจะอาบตอนเย็น ในช่วง 6 โมงเย็นถึง 1 ทุ่ม เป็นเวลาหุงหาอาหารของครอบครัว ถ้าพ่อบ้าน-แม่บ้านเลิกงานช้า จะซื้ออาหารสำเร็จรูปมาเป็นอาหารเย็น คราวเรือนที่มีสมาชิกจำนวนมากจะปรุงอาหารเอง

หลังจากอาหารเย็นแล้วเป็นเวลาพักผ่อนพูดคุยกันในละแวกบ้าน หากเป็นฤดูหนาวชาวชุมชนมีดีดคอนข้างจะคึกคัก ทางเดินไม่เขอะแฉะ ที่นอนไม่มีฝนรั่วใส่จนเปียก แม้กลางวันจะร้อนระอุ แต่ยามค่ำคืนอากาศเย็นสบาย เด็ก ๆ จะมานั่งฟังผู้ใหญ่จับกลุ่มคุยกัน โดยเฉพาะกลุ่มละแวกบ้านชาวเขา ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มาอยู่ใหม่ ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ จะจุดตะเกียงน้ำมันก๊าดนั่งคุยกันเป็นกลุ่มใหญ่ในบ้านใดบ้านหนึ่ง สำหรับแม่บ้านที่ยังไม่เสร็จจากภารกิจภายในบ้านยังคงทำงานต่อไป เด็ก ๆ จะช่วยกันล้างจาน พาน้องไปเที่ยวตามละแวกบ้าน จะได้ไม่กวนแม่ สำหรับแม่ค้าผักก็จะเตรียมผักบรรจุถุง ถ้ายังไม่ได้อ้างและจัดเตรียมก็จะรีบทำเพื่อจะได้นอนหลับพักผ่อน

ในเวลาหัวค่ำ กลุ่มวัยรุ่นชายจะออกไปเที่ยวนอกชุมชนกับเพื่อน ๆ วัยรุ่นหญิงบางคนจะออกไปด้วยหลังจากอาบน้ำ แต่งตัวให้สวยงาม เป็นหน้าที่ของพ่อแม่จะต้องจ่ายเงินให้ลูกบ้าง ถ้ายังหาเงินไม่ได้ ถ้าหากเขาหาเงินได้เองเขาขอมมีอิสระที่จะไปเที่ยว บางคนไปห้างสรรพสินค้า ไปดูภาพยนตร์ ไปงานฤดูหนาว ไปเดินดูสินค้าที่ในทพลาซ่า ซึ่งทำให้มีโอกาสได้พบเห็นสิ่งแปลก และพบปะกับคนอื่น ๆ นอกชุมชน หลังเวลา 3 ทุ่ม แม่บ้าน-พ่อบ้าน และเด็ก ๆ มักจะพักผ่อน โดยเฉพาะบ้านที่ต้องออกไปประกอบอาชีพภายนอกจะเหน็ดเหนื่อยและต้องการพักผ่อน นอกจากแม่บ้านที่อยู่บ้านอาจจะดูโทรทัศน์ (มีบ้านที่มีโทรทัศน์อยู่ 20 คราวเรือนในชุมชน) บางทีเพื่อนบ้านอาจจะมาขออาศัยดูละครบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะพักผ่อน เพราะภาระกิจประจำวันของผู้หญิงบางคนเริ่มเมื่อเวลา 3 นาฬิกาของวันใหม่ และตลอดทั้งวันเธอไม่ได้พักผ่อนเลย

ทั้งนี้ความลำบากทุกข์ยากจะทยอยมาเยือนครัวเรือนยากจนเป็นระยะไป ภาระหลายอย่าง ย่อมตกลงบนบ่าของผู้หญิงยากจน เริ่มจากภาระการซ่อมแซมบ้านในฤดูฝน หลังคาและฝาบ้านของคนจนในชุมชนมีดี จะต้องได้รับการซ่อมแซมในบางปีที่ฤดูไถมมาก มิฉะนั้นเมื่อฝนตกหนักน้ำฝนจะไหลเข้ามาในบ้านจนไม่มีที่นอน ดังนั้น ถ้าหลังคาและฝาบ้านมีสภาพทรุดโทรม แม่บ้านจะพยายามหาวัสดุมาให้พ่อบ้านและเพื่อนบ้านช่วยกันซ่อมแซม แสดงว่าในเดือนนั้นเธอจะต้องทำงานหนักกว่าเดิมเพื่อหาเงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าวัสดุ เพราะลำพังรายได้ของพ่อบ้านก็แทบจะไม่เพียงพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องคนในครอบครัว บางครั้งตัวเธอและครอบครัวอาจจะต้องประหยัดในเรื่องการกินการใช้จ่ายไปอีก

ในฤดูหนาว ครอบครัวจะต้องเผชิญกับความหนาวเย็นของอากาศในบริเวณชุมชนที่ตั้งอยู่บนที่ลุ่มต่ำและอัชชันบนทางน้ำเน่า พื้นที่อากาศเย็นจัด จะเป็นช่วงที่เด็ก ๆ และผู้หญิงต้องลำบากมาก ฝ้ายบ้านที่ผู้พั้งมีรอยโหว่ บางบ้านไม่มีประตู ห้องนอนที่มีเพียงผ้าห่มบาง ๆ ทำให้เด็ก ๆ นอนไม่หลับ แม่บ้านจะเสียดเสื่อและผ้าห่มให้เด็ก ๆ บางบ้านใช้วิธีก่อไฟสำหรับผิงโดยแม่บ้านออกไปหาฟืนจากป่าไมยรพักษ์ที่อยู่วิเวณที่กว้างข้างชุมชนมีดีมาเป็นเชื้อเพลิง อย่างไรก็ตามทั้งเด็กและ ผู้ใหญ่ต่างผ่านภาวะการณของความทุกข์ทรมานไปได้ทุกปี แม่เด็กบางคนจะป่วยไข้ ถ้าเด็กมีเพียงน้ำมูกไหล ก็ยังไม่ต้องไปหาหมอ จนกว่าจะมีไข้ตัวร้อน แม่จึงพาไปสถานีนอนามัยหรือโรงพยาบาลของรัฐ ใช้บริการโรงพยาบาลมหาราชหรือนครพิงค์) ซึ่งได้รับการสงเคราะห์ในเรื่องค่ารักษาพยาบาล

ด้วยปัจจัยหลายประการที่ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดีค่อนข้างต่ำ ดูได้จากสภาพร่างกายที่ซูบผอม ดำคล้ำ เด็ก ๆ จะมอมแมม เสื้อผ้าค่อนข้างสกปรก เมื่อถามถึงการเจ็บไข้ได้ป่วย พบว่ามักเป็นโรคทางเดินอาหาร และระบบหายใจบ่อยครั้ง ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ การทำงานหนักของผู้หญิงและเด็กบางคน มีการพักผ่อนหย่อนใจน้อยมาก ส่วนใหญ่จะใช้การดูโทรทัศน์เป็นการพักผ่อน ถ้าออกไปตามสถานที่ต่าง ๆ จะเป็นการสิ้นเปลืองเงิน แต่เมื่อถามถึงการไปวัดทำบุญ ชาวบ้านนิยมไปทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และผู้ที่ไปทำบุญบ่อยก็คือ ผู้หญิง โดยเฉพาะผู้หญิงสูงอายุ และวัยกลางคน โดยเก็บเงินจำนวนหนึ่งไว้สำหรับเรื่องนี้ ส่วนใหญ่จะไปทำบุญที่วัดภูเต้า และวัดป่าแพ่ง การไปวัดของผู้หญิงจะชวนเด็ก ๆ ไปด้วยเสมอ การไปวัดนำอาหารไปถวายพระ บางครั้งเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ บางครั้งเพื่อให้ตนเองไว้ใช้ในชาติหน้า เป็นการสร้างความหวังว่า ถึงแม้ชาตินี้จะเกิดมาทุกข์ยาก ชาติหน้าควรจะได้เกิดมาดีกว่านี้แน่ถ้าหมั่นทำบุญ ดังนั้นไม่ว่าจะยากจนแค่ไหนก็ตามต่างพยายามไปทำบุญ แต่ปรากฏว่าไม่ค่อยได้นำธรรมะ มาใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะความไม่มีเวลาที่จะมาคิดอะไรมาก ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการทำมาหากิน (ดูตารางที่ 15 ถึงตารางที่ 18)

ตารางที่ 15 การเจ็บป่วยของผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดี

การเจ็บป่วยเล็กน้อย	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยเจ็บป่วย	2	4.0
ป่วยบ่อยครั้ง	41	82.0
นาน ๆ ครั้ง	7	14.0
รวม	50	100.0
การเจ็บป่วยมาก	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยป่วย	33	66.0
ป่วยบ่อยครั้ง	5	10.0
นาน ๆ ครั้ง	12	24.0
รวม	50	100.0

ตารางที่ 16 การดูแลรักษาพยาบาลเมื่อเวลาเจ็บป่วย

ป่วยน้อย		ป่วยมาก	
ปล่อยให้หาย	0.0 (0)	ปล่อยให้หาย	0.0 (0)
ซื้อยากินเอง	66.67 (32)	ซื้อยากินเอง	0.0 (0)
หาหมออนามัย	12.50 (6)	หาหมออนามัย	23.53 (4)
ไปโรงพยาบาล	12.50 (6)	ไปโรงพยาบาล	64.71 (11)
ไปคลินิก	8.33 (4)	ไปคลินิก	11.76 (2)
รวม	100 (48)	รวม	100 (17)

จากตารางที่ 15 และ 16 จะเห็นได้ว่าผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดี มีการเจ็บป่วย เล็ก ๆ น้อย บ่อยครั้งถึงร้อยละ 82.0 ส่วนใหญ่มีอาการเกี่ยวข้องกับระบบทางเดินอาหารและระบบหายใจ ผู้ที่ป่วยเล็กน้อยนาน ๆ ครั้งมีร้อยละ 14.0 ส่วนการเจ็บป่วยมาก คือ ปอดบวม นิ้วในถุงน้ำดี ใช้หัดใหญ่ ใช้เลือดออก ใช้รากสาด อหิวาตกโรค และไทด์ฟอย ฯลฯ มีผู้ที่ไม่เคยป่วยร้อยละ 66.0 ผู้ที่ป่วยนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 24.0 ผู้ที่ป่วยบ่อยครั้ง มีร้อยละ 10.0 ทั้งนี้กลุ่มผู้หญิงและเด็กยากจนเหล่านี้เมื่อเจ็บป่วย จะรักษาพยาบาลโดยการซื้อยามากินเองร้อยละ 66.67 ในกรณีที่ป่วยน้อย บางคนไปหาหมอที่สถานีอนามัยหรือไปโรงพยาบาลในอัตราร้อยละ 12.50 เท่ากัน ส่วนผู้ที่ไปคลินิกมีร้อยละ 8.33 ผู้ที่ปล่อยให้หายเองไม่มี สำหรับกรณีที่ป่วยมากส่วนใหญ่จะไปรับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยและนครพิงค์ ร้อยละ 64.71 ไปหาหมออนามัยร้อยละ 23.53 และไปรักษาที่คลินิกร้อยละ 11.76

ตารางที่ 17 การพักผ่อนหย่อนใจของครอบครัวชาวชุมชนมีดี

การพักผ่อนหย่อนใจ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยไปไหน	24	48.00
ไปทุกสัปดาห์	0	0.0
ไปเดือนละครั้ง	8	16.0
นาน ๆ ไปครั้ง	12	24.0
อื่น ๆ	6	12.0
รวม	50	100.0

จะเห็นได้ว่า ชาวชุมชนมีดี ซึ่งหมายรวมถึงผู้หญิงและเด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจน ร้อยละ 48.0 ไม่เคยไปพักผ่อนหย่อนใจที่ไหนเลย ผู้ที่ไปนาน ๆ ครั้งมีร้อยละ 24.0 ไปเดือนละครั้งร้อยละ 16.0 สำหรับผู้ที่ตอบอื่น ๆ ก็คือผู้ที่บอกว่าได้ไปปีละครั้ง ผู้ที่บอกว่าไม่เคยไปไหนเลยนั้นบอกว่าได้อาศัยดูโทรทัศน์จากบ้านญาติ หรือเพื่อน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจบางคนมีโทรทัศน์ในครัวเรือนของตนเอง ส่วนผู้ที่ได้ไปนั้นมักจะไปสวนสัตว์บ้าง ไปสวนหลวง ร.9 ไปบ้านญาติ ไปวัด ครอบครัวชาวชุมชน

ไม่สามารถจะไปพักผ่อนในสถานที่ที่ต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมาก เพราะรายจ่ายจำเป็นที่มีอยู่ก็ทำให้ต้องกระเบียดกระเบิน ดังนั้นความสุขที่จะหาได้จากการพักผ่อนหย่อนใจจึงกลายเป็นเรื่องไม่สำคัญ

ตารางที่ 18 การไปวัดของครอบครัวชาวชุมชนมีดี

การไปวัด	จำนวน	ร้อยละ
ไปงานปอยหลวง	2	4.0
ไปในวันสำคัญทางศาสนา	35	70.0
ไปวันพระ	10	20.0
อื่น ๆ	3	6.0
รวม	50	100.00

ตารางที่ 19 ความถี่ในการไปวัดของครอบครัวชาวชุมชนมีดี

ความถี่	จำนวน	ร้อยละ
ทุกครั้ง	23	46.0
นาน ๆ ครั้ง	18	36.0
อื่น	9	18.0
รวม	50	100.0

ที่พึ่งของชาวไทยพุทธโดยทั่วไปก็คือวัด ส่วนใหญ่คนไทยจะไปวัดเพื่อทำบุญ ผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดี ส่วนใหญ่จะไปวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ร้อยละ 70.0 เพราะชีวิตประจำวันต้องทำงานและไปโรงเรียน อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้ที่ไปวัดในวันพระ ร้อยละ 20.0 เพราะชุมชนมีดีตั้งอยู่ไม่ไกลจากวัดกุ้เต้าและวัดป่าแพ่ง ใช้เวลาเดินเพียง 10 นาทีก็ถึงวัด ผู้ที่ไปเฉพาะเวลาที่วัดมีงานปอยหลวงมีร้อยละ 4.0 และผู้ที่ตอบว่าไม่ไปวัดเลย ไปบ้างถ้าว่าง มีร้อยละ 6.0 สำหรับความถี่ในการไปวัดก็จะไปทุกครั้ง ร้อยละ 46.0 นาน ๆ ไปครั้ง ร้อยละ 18.0 คำตอบอื่น ๆ ร้อยละ 18.0

คือผู้ที่ไปบ่อยครั้ง ไปทุกครั้งที่มีโอกาส และอยากไปก็จะไป ทั้งนี้การไปวัดก็ด้วยความเชื่อของชาวพุทธที่มีอยู่ในเรื่องการทำบุญ

ตารางที่ 20 ความเชื่อในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ของครอบครัวชาวชุมชนมีดี

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อ	38	76.0
เชื่อบ้าง ไม่เชื่อบ้าง	9	18.0
ไม่เชื่อ	3	6.0
รวม	50	100.0

ผู้หญิงในชุมชนมีดีมีความเชื่อในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ร้อยละ 76.0 ผู้ที่เชื่อบ้างไม่เชื่อบ้างร้อยละ 18.0 ผู้ที่ไม่เชื่อมีร้อยละ 6.0 ทั้งนี้ปรากฏว่ามีครัวเรือนชาวชุมชนมีดีที่นับถือศาสนาคริสต์ ทั้งนิกายโปรเตสแตนต์และนิกายแคธอลิก กลุ่มที่เป็นชาวเขาที่มาปลูกสร้างบ้านอยู่ใหม่จะเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอที่นับถือนิกายโปรเตสแตนต์ โดยนับถือจากท้องถิ่นเดิมที่ย้ายถิ่นมา ซึ่งส่วนใหญ่มาจากจังหวัดเชียงราย ครัวเรือนที่นับถือนิกายแคธอลิก เป็นครัวเรือนที่ผู้นำชุมชนคนหนึ่งได้รับความช่วยเหลือจากบุคลากรจากโบสถ์นิกายแคธอลิก และได้นำความเชื่อออกเผยแพร่ในชุมชนมีดี มีแม่ บ้านคนหนึ่งเล่าว่า ลูกสาวและลูกชายของเธอไปเรียนภาษาอังกฤษที่ศูนย์ประชุมของชุมชน ซึ่งมีครูจากโบสถ์มาสอน หลังจากบทเรียนจะมีการร้องเพลงที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา คู่กับการเล่นกีตาร์ ซึ่งเด็กวัยรุ่นชอบมาก ในที่สุดลูกสาวและลูกชายก็หันไปนับถือศาสนานั้นและชักชวนเธอไปโบสถ์ในวันอาทิตย์ แต่เธอยังคงไปวัดอยู่

ความใฝ่ฝันของผู้หญิงและเด็กยากจน

จากสายตาของคนภายนอกต่างมองว่า คนยากจนคงจะใช้ชีวิตไปวัน ๆ โดยไม่คิดอะไร เพราะไม่มีเวลาที่จะคิด หรือทำให้ชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม ไม่มีทั้งทุนทรัพย์ ไม่มีที่พึ่งใด ๆ ชีวิตจะต้องจมปลักอยู่เช่นนี้ แต่ในความเป็นจริงผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดี รวมทั้งสมาชิกอื่นในครอบครัว

ต่างไฝ่ฝันถึงชีวิตที่ดีกว่าเดิมของตนเองและคนที่เป็นที่รัก ซึ่งสิ่งนี้เป็นสาเหตุให้ต้องดิ้นรนเข้ามาอยู่ในเมือง และกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนคนยากจน

ผู้หญิงแม่บ้านส่วนใหญ่มีความไฝ่ฝันที่คนธรรมดาทั่วไปคิดฝันกัน นั่นคือ อยากมีบ้านมีที่ดินเป็นของตนเอง นอกจากนี้ หลายคนก็มีความไฝ่ฝันที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งขอยกมานำเสนอ ดังนี้

- อยากมีชีวิตสุขสบาย มีที่ดินของตนเอง อยากให้ครอบครัวมีความสุขสบาย มีเงินมาก ๆ
- อยากสร้างฐานะจะได้อยู่สบาย
- อยากก้าวหน้า
- อยากมีบ้าน มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่านี้
- อยากมีที่ดินเป็นของตนเอง
- อยากมีบ้านอยู่เชียงใหม่ บนดอยไม่มีงานทำ เพราะปลูกไม่ได้
- อยากได้สิทธิอยู่ที่นี้ต่อไป ไม่ถูกขับไล่
- อยากมีเงินทำบุญมาก ๆ
- ขอให้มียี่อยู่ที่กิน

สรุปได้ว่า ผู้หญิงยากจนมีความไฝ่ฝันอยากมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม โดยเฉพาะเรื่องของบ้านที่อยู่อาศัย ที่ดินของตนเอง เรื่องของฐานะความเป็นอยู่ที่อยากให้อีกดีกว่าเดิม เหล่านี้เป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคนอยากจะมีอยากจะเป็น แต่ก็ยังมีบางคนที่ตอบว่าไม่คิดอะไร อยู่ไปวัน ๆ หรืออยู่ไปเรื่อย ๆ พอใจแค่นี้ หรืออยู่เลี้ยงลูกไปเรื่อย ๆ ก็มีอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจจะเห็นว่าการคิดดิ้นรนให้ชีวิตดีกว่าเดิมเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก ลำบาก จึงคิดปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความไฝ่ฝันของผู้หญิงยากจนจะเป็นเรื่องธรรมดาที่คนทั่วไปก็คิดฝันกัน แต่สำหรับคนยากจนแล้วการจะไปสู่ความฝันเป็นเรื่องที่ยากยิ่ง แม้กระนั้นก็ตาม ผู้หญิงบางคนก็ยังมีความฝันสำหรับลูก ๆ ของเธอ ซึ่งมีประเด็นที่คล้ายคลึงกันในเรื่อง อยากให้ลูกเรียนสูง ๆ มีงานทำดี อีกหลายคนมีความไฝ่ฝันที่แตกต่างออกไปบ้าง ขอยกมานำเสนอ ดังนี้

- อยากให้ลูกเรียนสูง จะพยายามสั่งเสียให้ได้
- จะส่งให้เรียนจบ ม.3 ถ้าอยากเรียนต่อจะช่วยเหลือ
- แล้วแต่ลูก ๆ แต่อยากให้ลูกได้ดี
- ถ้าลูกตั้งใจเรียนได้ จะส่งเรียนมาช่วยพ่อทำอู่รถ
- อยากให้ลูกบวชให้ จะส่งเรียน

- อยากให้ลูกทำงานบัญชี
- ขอให้ลูกทุกคนสุขสบาย มีเงินมาก ๆ มีความสุข
- อยากให้เรียนสูง จะได้เลี้ยงพ่อแม่
- อยากให้เรียนสูง จะได้ช่วยตัวเอง
- ขอให้ลูกเอาตัวรอด
- อยากให้เป็นทหาร
- อยากให้ลูกเติบโตมีชีวิตที่สมบูรณ์พร้อม มีชีวิตที่ดีกว่าแม่
- อยากให้สร้างครอบครัว ลูกหลานสบาย ได้เล่าเรียน
- แล้วยแต่ลูกหลาน อยากให้ได้ดี
- อยากให้เรียนสูง ๆ มีบ้านอยู่
- ไม่กล้าคาดหวัง กลัวจะทำได้
- ไม่มีเงินเก็บ จะให้ลูกไปเรียนยังไม่กล้า

เหล่านี้เป็นความคิดของผู้หญิงยากจนเกี่ยวกับลูกของเธอ ซึ่งสรุปได้ว่าเป็นความใฝ่ฝันที่ไม่แตกต่างไปจากแม่ทั่วไปที่อยากให้ลูกได้ดี มีสุข มีชีวิตที่ดีกว่าพ่อ-แม่ ทั้งนี้เป็นที่เข้าใจกันดีว่า การศึกษาเท่านั้นที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนจากจนดีขึ้นกว่าเดิม การจบการศึกษาในระดับสูง จะช่วยให้มีการทำงานที่ดี นำมาซึ่งรายได้พอจะทำให้ชีวิตสะดวกสบายพอสมควร ไม่เหมือนคนที่มีการศึกษาดำที่ต้องใช้แรงงานไปแลกเงินได้มาไม่เพียงพอจะเลี้ยงตนเองและครอบครัว ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พยายามพูดคุยกับเด็ก ๆ ในชุมชนมีดี เฉพาะเด็กในวัยที่พูดกันเข้าใจ สามารถถ่ายทอดความคิดความใฝ่ฝันของตนเองออกมาได้ รวบรวมเป็นความใฝ่ฝันของเด็กยากจนได้ดังนี้

- อยากไปเที่ยวสวนสัตว์ทุกวัน
- อยากมีบ้านหลังใหม่ มีรถยนต์นั่ง
- อยากเป็นครู สอนหนังสือ
- อยากให้พ่อกับแม่มีเงิน จะได้ซื้อของเล่นมาให้เล่น
- ไม่อยากไปโรงเรียน เพราะหิวข้าว
- อยากเป็นทหาร ไปรบกับข้าศึก
- อยากมีบ้านดี ๆ อยู่สบาย
- อยากเรียนสูง ๆ เป็นหมอรักษาคน
- อยากไปเที่ยวไกล ๆ สนุก ๆ

ความใฝ่ฝันของเด็กยากจน ที่บางคนดูจะใหญ่เกินตัว แต่มีความแตกต่างจากความใฝ่ฝันของแม่ที่มีให้กับตนเองและลูก เด็ก ๆ จะคิดตามที่ได้เห็นหรือได้เรียนในชั้นเรียน เด็ก ๆ จะตอบโดยไม่คิดอะไร และความใฝ่ฝันของเขาไม่จำเป็นต้องเป็นจริง เสมอไป ความใฝ่ฝันของเด็ก ๆ ยากจนก็เหมือนกับเด็กอื่นในสังคมที่มองโลกในแง่ดีและสนุกสนาน เพราะเขายังไม่มีโอกาสได้รู้จักกับความ เป็นจริงที่เขาจะต้องพบเมื่อเติบโตขึ้นนั่นเอง

สำหรับการอยู่ในชุมชนมีดีของผู้หญิง และเด็กยากจนจากชนบทนั้นมีเหตุผลที่ไม่แตกต่างกันเท่าใด ส่วนใหญ่เกิดจากพ่อบ้านหรือและแม่บ้านมาหางานทำ เหตุผลสำคัญจึงเป็นเรื่องของการ ประกอบอาชีพ บางคนมาค้าขาย เพราะชุมชนมีดีอยู่ใกล้ตลาด มีความสะดวกสบายในการเดินทางไป ประกอบอาชีพบางคนอยู่ชนบทแล้วยากจนไม่มีเงินใช้อยากจะตั้งตัวจึงเข้าเมืองพบที่อยู่ชุมชนมีดีไม่ต้องเช่าจึงมาอยู่เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย บางคนเคยอยู่ที่เดิมแล้วไม่สบายใจจึงย้ายมาอยู่ ดังกล่าวแล้วว่าชุมชนมีดีตั้งอยู่ในบริเวณที่ใกล้ใจกลางเมือง ติดต่อกับแหล่งงานได้ง่าย ทำให้มีคนย้ายเข้ามาอยู่ เพิ่มขึ้นตลอดเวลา

การอยู่อาศัยในชุมชนมีดีของผู้หญิงและเด็กยากจนนั้น ทุกคนต่างตระหนักดีว่า ตนเองไม่มีสิทธิในที่ดิน ดังนั้นจึงมีความไม่แน่นอนในการอยู่อาศัย บางคนบอกว่าจะอยู่ไปเรื่อย ๆ อยู่จนเขาจะไล่หรือเอาที่ดินคืน ทั้งนี้ถ้าหากถูกไล่หรือก็จำเป็นจะต้องไป บางคนคิดว่าถ้าถูกไล่ควรกลับไปอยู่บ้าน เพราะไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหนแล้ว บางคนจะไปหาที่อยู่ใหม่ บางคนจะต่อสู้เพื่อสิทธิ บางคนคิดอย่างฉลาดว่า ถ้าจะไล่ที่เขาต้องจัดที่อยู่ใหม่แน่นอน ซึ่งก็เป็นความหวังของคนจนที่จะเป็นกำลังใจให้เขายังคงทำงานต่อไปและใช้ชีวิตในชุมชนมีดี มีความหวังว่างานที่เขาทำจะสร้างฐานะให้ดีขึ้น สักวันคงจะมีที่อยู่ที่เป็นสิทธิของเขาเองดังเช่นคนอื่นบ้าง

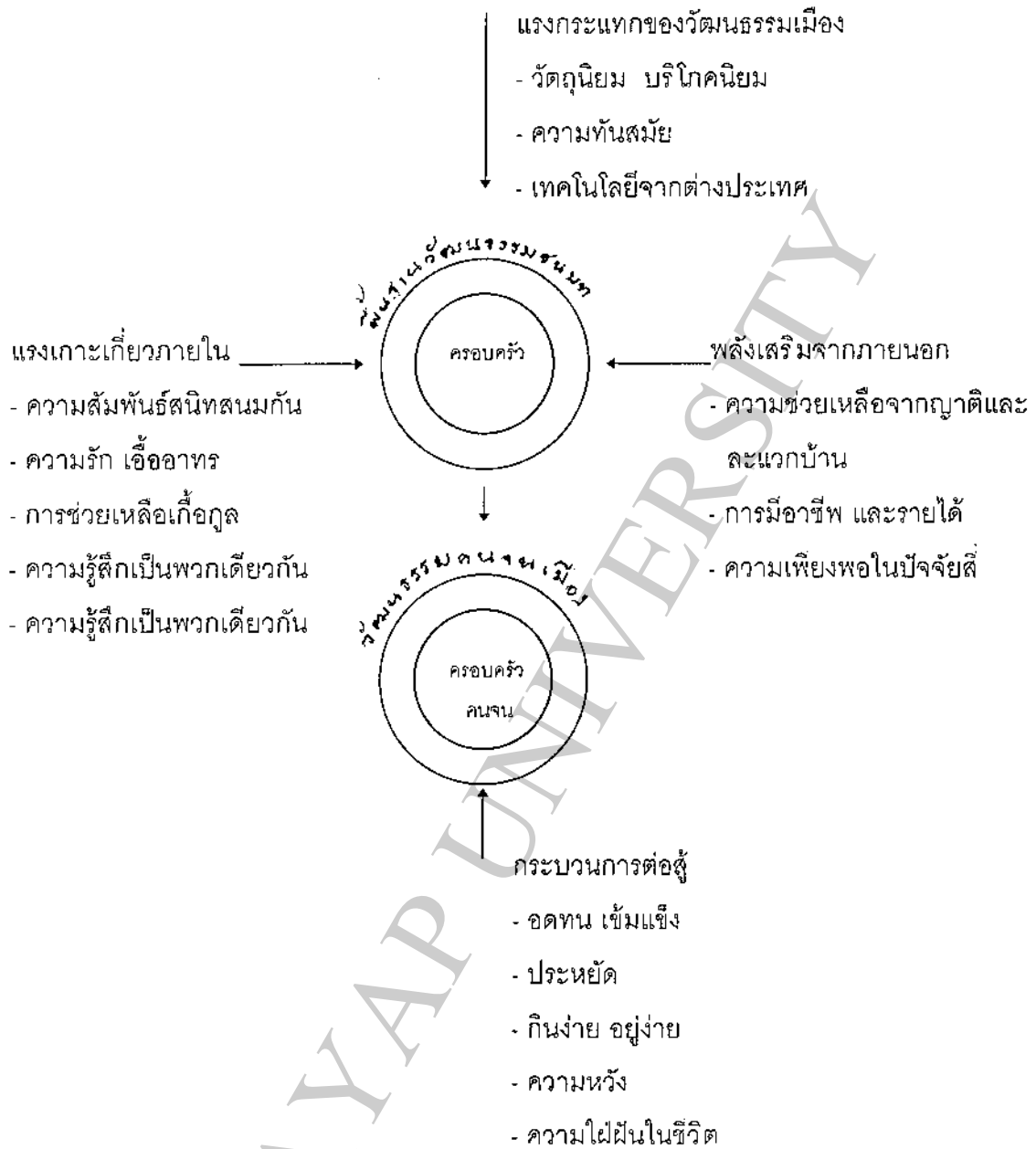
กล่าวโดยสรุปได้ว่า ท่ามกลางความเสื่อมโทรมแออัด สกปรก ของที่อาศัยและสภาพแวดล้อม ความลำบากทุกข์ยากของชีวิต คนยากจนกลุ่มหนึ่งดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นระยะเวลานับสิบปี ผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดี เป็นเพียงกรณีศึกษากรณีหนึ่งของชีวิตผู้คนในเมืองเชียงใหม่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเมืองใหญ่ทั่วไป ที่มีทั้งผู้คนที่ร่ำรวยมั่งคั่งที่สุดและผู้คนที่ยากจนที่สุด ชีวิตของผู้ร่ำรวยมั่งคั่งเป็นชีวิตที่น่าสนใจศึกษา แต่ผู้ที่ต้องการจะศึกษาคงจะมีความยากลำบากที่จะเข้าไปสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้มั่งคั่งเหล่านั้น สำหรับคนยากจนแล้ว การที่ผู้วิจัยจะเข้าไปสัมผัสกับชีวิตของเขาไม่เป็นเรื่องยาก พิสูจน์ให้เห็นได้ว่า วัฒนธรรมคนจนเมืองเชียงใหม่ยังเป็นวัฒนธรรมชนบทอยู่ค่อนข้างมาก ชาวชุมชนมีดียังคงต้อนรับคนแปลกหน้าที่เข้ามาเยือนจะด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ตามด้วยความไว้เนื้อเชื่อใจ และไม่ตรีจิต

การที่ผู้วิจัยได้เข้าไปพบเห็น รู้จักสนิทสนมกับผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนนี้ ทำให้ได้รู้ว่านี่คือชีวิตของคนสำหรับคนที่อยู่นอกชุมชนที่เป็นชนชั้นกลางดังเช่นผู้วิจัยและทีมงาน ถือเป็นบทเรียนที่มีค่ามาก สิ่งที่เราได้พบเห็นเป็นภาพใหม่ของการปรับตัวของชาวชนบทในเมือง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาชีวิตของผู้หญิงและเด็กแล้ว จะมองเห็นกระบวนการต่อสู้ที่ชัดเจน เรื่องราวที่บรรยายมาในบทนี้ข้างต้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า อะไรเกิดขึ้นบ้างกับพฤติกรรมของเขา เพื่อการต่อสู้กับสถานการณ์ที่แตกต่างกันกับชีวิตแบบเดิมในชนบท ซึ่งเป็นชีวิตที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน

คนที่อยู่ภายนอกชุมชนยากจนย่อมจะมองดูว่าคนในชุมชนคงจะมีแต่ความทุกข์ ทุกข์ที่เกิดจากความหิว ความอดอยาก การเจ็บไข้ได้ป่วย และอาชญากรรม ทั้งนี้ด้วยสามัญสำนึกที่ว่าความยากจนเป็นความทุกข์ ชีวิตของคนยากจนย่อมจะต้องไม่มีความสุขเลย แต่เมื่อเราได้พบและรู้จักกับผู้หญิงและเด็กยากจนแล้วเราพบว่า ไม่ใช่ทุกคนในชุมชนที่ทุกข์ยาก และความทุกข์ยากนั้นก็มิใช่จะเกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้หญิงและเด็กยากจนมีเวลาของความสุข สนุกสนานด้วยเช่นกัน นับตั้งแต่ความสุขที่ได้จากการเลือกคู่ การแต่งงาน และมีสามี-ภรรยาช่วยกันทำงาน จนกระทั่งมีบุตร ซึ่งแม้ว่าลูกจะทำให้พ่อแม่ต้องเหน็ดเหนื่อยในการหาเงิน แต่ลูกก็นำความสุขของการได้เป็นพ่อ-แม่มาให้ สำหรับความสุขของเด็กยากจนก็คงจะเริ่มตั้งแต่เกิดมาได้มีพ่อแม่ แม้เมื่อเติบโตอยู่ในชุมชนเด็ก ๆ ก็จะได้วิ่งเล่นได้ทั่วในชุมชนที่มีน้ำคร่ำ น้ำเน่า อยู่ทั่วไป สะพานไม้ผุ ๆ ทางเดินแคบ ๆ ที่มีหลุม มีก้อนหิน ดินปุม ไม่เป็นอุปสรรคสำหรับการเดินทางสำรวจชุมชนตามประสาเด็ก

ชีวิตประจำวันของผู้หญิงยากจนที่ต้องรับภาระหนักทั้งในและนอกครอบครัว จะหาความสุขได้จากความไฝ่ฝันเกี่ยวกับอนาคตของลูก แม้ว่าเธอจะขาดหลายอย่างของชีวิต แต่เมื่อได้มองเห็นสัมผัสด้วยความรู้สึกที่ไม่มีอคติแล้ว จึงทราบว่า บ้านของคนจนแม้จะคับแคบ ลกปรกรกรุงรัง แต่ก็สามารถอาศัยอยู่ได้ ทุกคนในครอบครัวได้อาศัยห้องเล็ก ๆ ที่คับแคบ อุดม นี่เป็นที่กินอยู่หลับนอนมานานแล้ว บ้านที่คนภายนอกไม่คิดว่าจะมีสิ่งมีชีวิตอยู่ได้ แต่ทุกคนอยู่ได้อย่างสงบสุข มองเข้าไปดูน่าอยู่ เมื่อทุกคนในบ้านนั่งล้อมวงรับประทานอาหารพร้อมกันในตอนเย็น แม้จะมีกับข้าวเพียงอย่างเดียวในอาหารมื้อนั้น การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัวผู้หญิงยากจนจะมาสิ้นสุดลงที่บ้านในแต่ละวันที่ทุกคนในครอบครัวได้พบหน้ากัน พุดคุยกัน และหลับนอนพักผ่อนในห้องที่คับแคบ อุดม แต่เป็นบ้านของพวกเขาเอง

สิ่งสำคัญคือ ชาวชุมชนมีดีมีแรงเกาะเกี่ยวในกลุ่มครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน ที่ทำให้ครอบครัว สามารถดำรงอยู่ได้ไม่ล่มสลายไป ทั้งนี้จากเรื่องราวในวิถีชีวิตของผู้หญิงและเด็กยากจนรวมทั้งกระบวนการต่อสู้ สามารถเขียนสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

จากแผนภูมิ แสดงให้เห็นถึงครอบครัวของชาวชุมชนมีดี ซึ่งมีวัฒนธรรมชนบทเป็นพื้นฐาน อยู่ก่อนที่จะย้ายถิ่นเข้ามาสู่สังคมเมือง เข้ามาอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ จากถิ่นที่อยู่ต่าง ๆ จากสถานที่ตั้งของที่อยู่อาศัย ซึ่งอยู่ใจกลางเมืองเชียงใหม่ มีย่านธุรกิจ อยู่รายรอบ เมื่อชาวชุมชนออกจากชุมชนไม่ว่าทางทิศใดก็จะพบกับสังคมเมืองที่ประกอบด้วยความทันสมัย ความสะดวกสบาย เทคโนโลยีจากต่างประเทศ และลักษณะวัฒนธรรมแบบทุนนิยม และบริโภคนิยม ทุกอย่างจะเข้ามาด้วยเงิน สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวชุมชนต่างต้องดิ้นรนที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปในสังคมเมือง

ครอบครัวของชุมชนมีดีประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และอาจมีสมาชิกคนอื่นรวมอยู่ด้วย การต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัวจะได้รับปัจจัยเกื้อหนุนจากภายในและภายนอก 2 ปัจจัยคือ แรงเกาะเกี่ยวภายในและพลังเสริมจากภายนอก แรงเกาะเกี่ยวภายในประกอบด้วย ความสัมพันธ์ที่สนิทสนมระหว่างสมาชิกในครอบครัว และญาติพี่น้อง ความรัก ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เปรียบเสมือนโซ่ที่คล้องทุกคนไว้ให้มีพลังต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ส่วนปัจจัยพลังเสริมจากภายนอก ประกอบด้วย ความช่วยเหลือจากญาติ และละแวกบ้าน การมีอาชีพและรายได้ และความเพียงพอในปัจจัยสี่

ในที่สุดครอบครัวชาวชุมชนมีดีสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมเมืองใหญ่ ได้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองเป็นวัฒนธรรมคนเมือง ซึ่งผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเมืองกับวัฒนธรรมชนบท ในการดำรงอยู่ได้ในสังคมเมือง ครอบครัวต่างมีกระบวนการต่อสู้ที่ประกอบด้วยความอดทน และเข้มแข็งทั้งกายและใจ การประหยัด มัธยสถีในการใช้จ่าย การกินง่ายอยู่ง่ายในสภาพที่อยู่อาศัยที่ทรุดโทรม คับแคบ สกปรกรกรุงรัง ชีวิตที่มีความหวังและความไม่ฝัน

สำหรับผู้หญิงและเด็กยากจนในครอบครัวชุมชนมีดีก็จะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากผู้หญิงและเด็กนอกชุมชนคนยากจน เด็ก ๆ จะต้องเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งกายและใจเพื่อช่วยเหลือตนเองมากกว่าการเป็นภาระของพ่อแม่ ในขณะที่แม่ต้องทำงานหนักทั้งในบ้านและนอกบ้านเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของครอบครัว วิถีชีวิตที่ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยเยี่ยงผู้คนนอกชุมชน การคลุกคลีอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายจนกระทั่งเกิดเป็นความคุ้นเคยทำให้ทุกคนมีชีวิตรอยู่ในชุมชนได้อย่างสุขสบาย